

**تضمینات اجرای اجباری قرارداد در
حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در
حقوق آلمان و انگلستان**

www.ketab.ir

دکتر فاطمه برمان زن

سرشناسه	برمان زن، فاطمه، ۱۳۴۵-
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc انگلستان. قوانین و احکام Great Britain. Laws, etc آلمان. قوانین و احکام Germany. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	تضمینات اجرای اجباری قرارداد در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در حقوق آلمان و انگلستان / تألیف فاطمه برمان زن.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه غیر دولتی - غیر انتفاعی عدالت، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	۳۰۴ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۴۲۰-۳۲-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۷۷ - ۲۸۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	قراردادها -- ایران
موضوع	Contracts -- Iran
موضوع	تضمین و وثیقه (حقوق) -- ایران
موضوع	Security (Law) -- Iran
موضوع	قراردادها -- انگلستان
موضوع	Contracts -- Great Britain
موضوع	تضمین و وثیقه (حقوق) -- انگلستان
موضوع	Security (Law) -- Great Britain
موضوع	قراردادها -- آلمان
موضوع	Contracts -- Germany
موضوع	تضمین و وثیقه (حقوق) -- آلمان
موضوع	Security (Law) -- Germany
موضوع	حقوق تطبیقی
موضوع	Comparative law
رده بندی کنگره	KMH۸۵۸
رده بندی دیویی	۳۴۶/۵۵۰۲
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۰۰۱۴

تضمینات اجرای اجباری قرارداد در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در

حقوق آلمان و انگلستان

تألیف

دکتر فاطمه برمان زن

چاپ: اول - ۱۴۰۰

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۲۰-۳۲-۳

قیمت: ۱۳۲,۰۰۰ تومان

انتشارات: دانشگاه غیردولتی غیر انتفاعی عدالت

همه حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله: فتوکپی، الکترونیک، ضبط و ذخیره در

سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است.

این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان» ایران قرار دارد

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
بخش یکم: تضمینات مستقیم اجرای اجباری قرارداد	
فصل یکم: حقوق ایران	۲۵
مبحث یکم: موضوع تعهد انجام یا ترک انجام فعل مادی باشد	۲۵
گفتار یکم: رفع تصرف اجباری و تحویل مال به متعهدله (موضوع تعهد تسلیم مال باشد)	۲۶
بند یکم: تسلیم عین معین	۲۶
بند دوم: تسلیم عین کلی (کلی فی الذمه)	۲۹
گفتار دوم: انجام تعهد به هزینه متعهد (موضوع تعهد انجام یا ترک انجام یک فعل مادی باشد)	۳۱
بند یکم: تعهد به انجام فعل مادی	۳۱
الف) فعل مقید به مباشرت متعهد	۳۲
ب) فعل مطلق	۳۶
بند دوم: تعهد به ترک فعل	۳۷
مبحث دوم: موضوع تعهد انجام یا ترک یک عمل حقوقی باشد	۳۹
گفتار یکم: انجام عمل حقوقی توسط دادگاه به نمایندگی از متعهد (موضوع تعهد انجام یک عمل حقوقی باشد)	۳۹
گفتار دوم: بطلان عمل حقوقی (موضوع تعهد ترک یک عمل حقوقی باشد)	۴۲
مبحث سوم: موضوع تعهد پرداخت وجه نقد باشد (توقیف اموال متعهد)	۴۴
مبحث چهارم: اجرای ناقص و معیوب تعهد	۴۵
گفتار یکم: مفهوم نقض	۴۵
گفتار دوم: مصادیق نقض	۴۹
گفتار سوم: اجرای ناقص و معیوب تعهد	۵۵
مبحث پنجم: اجرای اجباری عین تعهد در رویه قضایی	۵۷
فصل دوم: مطالعه تطبیقی	۶۶
مبحث یکم: حقوق انگلستان	۶۶
گفتار یکم: مفهوم اجرای عین تعهد	۶۷
بند یکم: تعریف اجرای عین تعهد	۶۷
بند دوم: مبنای اجرای عین تعهد	۶۸
بند سوم: مصادیق اجرای عین تعهد	۶۸

۷۹	گفتار دوم: اجرای عین تعهد و تناسب خسارت
۸۲	گفتار سوم: عوامل مؤثر در تصمیم دادگاه نسبت به اجرای عین تعهد
۸۸	گفتار چهارم: قرارهای منع یا الزام به انجام عمل معین
۸۹	گفتار پنجم: جهت‌گیری‌های آینده
۹۳	گفتار ششم: بررسی نقض جزئی تعهد
۱۰۲	مبحث دوم: حقوق آلمان
۱۰۲	گفتار یکم: بررسی سیر تحول حقوق آلمان در حوزه‌ی طرق جبرانی نقض قرارداد
۱۰۵	گفتار دوم: شرایط اجرای عین تعهد
۱۰۸	گفتار سوم: روش‌های اجرای اجباری
۱۰۹	بند یکم: تعهدات پولی (توقیف اموال)
۱۰۹	بند دوم: تعهدات غیرپولی
۱۱۰	الف) تسلیم مال
۱۱۰	ب) اجرای تعهد توسط ثالث
۱۱۱	ج) اجرای تعهدات قائم به شخص متعهد
۱۱۲	د) تعهدات ناظر به خودداری از انجام کار یا تحمل وضعیت
۱۱۲	ه) اعلام اراده توسط متعهد
۱۱۳	گفتار چهارم: نقض جزئی قرارداد در حقوق آلمان
	بخش دوم: تضمینات غیر مستقیم اجرای اجباری قرارداد
۱۲۱	فصل یکم: اجبار مالی (جریمه اجبار)
۱۲۲	مبحث یکم: تعریف و ماهیت جریمه اجبار
۱۲۴	گفتار یکم: تعریف جریمه اجبار
۱۲۹	گفتار دوم: ماهیت جریمه اجبار
۱۳۱	گفتار سوم: ویژگی‌های جریمه اجبار
۱۳۱	بند یکم: جریمه تأخیر تبعی است
۱۳۲	بند دوم: جریمه تأخیر مستقل از خسارات است
۱۳۲	بند سوم: تصمیمی که جریمه تأخیر را مقرر مینماید یک تصمیم اداری است
۱۳۳	مبحث دوم: قلمرو و مبانی جریمه اجبار
۱۳۳	گفتار یکم: قلمرو جریمه اجبار
۱۳۴	گفتار دوم: مبانی جریمه اجبار
۱۳۴	بند یکم: قاعده لاضرر

بند دوم: اصل لزوم	۱۴۰
بند سوم: رابطه مبنای تعزیر بر جرمه اجبار	۱۴۶
مبحث سوم: اقسام جرمه اجبار	۱۵۰
مبحث چهارم: جایگاه جرمه اجبار در قانون مدنی	۱۵۷
گفتار یکم: رابطه جرمه اجبار با ضمانت اجرا و مسئولیت	۱۵۷
گفتار دوم: مسئولیت مدنی و جرمه اجبار	۱۶۲
مبحث پنجم: مزایا و معایب وارد بر جرمه اجبار	۱۶۹
گفتار یکم: مزایای جرمه اجبار	۱۶۹
بند یکم: سهولت انجام متعهد به انجام تعهد	۱۷۰
بند دوم: قابل تغییر بودن جرمه اجبار به عنوان یک الزام مالی	۱۷۰
بند سوم: تضمین و تحکیم قرارداد	۱۷۱
گفتار دوم: معایب و چالش‌های جرمه اجبار	۱۷۱
بند یکم: معایب	۱۷۲
الف) امکان سوء استفاده از آن	۱۷۲
ب) در اختیار محکوم‌له قرار گرفتن جرمه	۱۷۲
ج) امکان اجبار مالی به درخواست متعهدله	۱۷۳
بند دوم: چالش‌های جرمه اجبار در حقوق ایران	۱۷۳
الف): دارا شدن بدون جهت	۱۷۴
ب) نسخ عنصر قانونی جرمه اجبار	۱۸۲
۱) نقد نظر شورای نگهبان قانون اساسی	۱۸۲
۲) شبهه نسخ عنصر قانونی جرمه اجبار	۱۸۷
مبحث ششم: شرایط اعمال جرمه اجبار	۱۹۳
گفتار یکم: وجود تعهد مبنا	۱۹۳
گفتار دوم: درخواست متعهد له	۱۹۸
گفتار سوم: ممکن نبودن انجام عمل به وسیله شخص متعهد	۱۹۹
گفتار چهارم: انجام موضوع تعهد باید برای متعهد مقدور باشد	۲۰۰
گفتار پنجم: غیر ممکن بودن اجرای مستقیم حکم	۲۰۱
گفتار ششم: پایان یافتن دادرسی و صدور حکم	۲۰۱
بند یکم: اتمام مراحل دادرسی	۲۰۲
بند دوم: تحقق تقصیر در اجرای حکم	۲۰۶

۲۱۲	بند چهارم: حکم باید قطعی باشد
۲۱۲	بند پنجم: اختیار محکمه در صدور حکم اجبار
۲۱۳	بند ششم: جرمه اجبار اعتبار امر مختوم ندارد
۲۱۴	مبحث هفتم: مقایسه جرمه اجبار با سایر طرق تضمینی و نقض قرارداد
۲۱۴	گفتار یکم: مقایسه جرمه اجبار با وجه التزام
۲۱۴	بند یکم: کلیات
۲۱۴	الف) سابقه تاریخی
۲۱۵	ب) تعریف
۲۲۰	بند دوم: مقایسه جرمه اجبار با وجه التزام
۲۲۱	الف) شباهت
۲۲۲	ب) تفاوت
۲۲۴	گفتار دوم: مقایسه جرمه اجبار با خسارت تنبیهی
۲۲۴	بند یکم: کلیات
۲۲۴	الف) مفهوم خسارت تنبیهی
۲۲۴	ب) ماهیت خسارت تنبیهی
۲۲۶	ج) موارد اعمال خسارت تنبیهی
۲۲۸	بند دوم: شباهت‌ها و تفاوت‌های جرمه اجبار با خسارت تنبیهی
۲۲۸	الف) شباهت
۲۲۹	ب) تفاوت
۲۳۰	گفتار سوم: مقایسه جرمه اجبار با خسارت نمادین
۲۳۱	گفتار چهارم: قابلیت جمع جرمه اجبار با سایر شیوه‌های جبرانی نقض قرارداد
۲۳۲	بند یکم: قابلیت جمع جرمه اجبار با الزام به انجام عین تعهد
۲۳۲	بند دوم: قابلیت جمع جرمه اجبار با فسخ قرارداد
۲۳۲	بند سوم: قابلیت جمع جرمه اجبار با خسارت
۲۳۳	فصل دوم: حبس متعهد مستنکف
۲۳۳	مبحث یکم: مفهوم حبس متعهد
۲۳۳	گفتار یکم: سابقه تاریخی
۲۳۶	گفتار دوم: تعریف حبس و زندان
۲۳۶	بند یکم: تعریف حبس
۲۳۸	بند دوم: تعریف زندان

۲۳۹	مبحث دوم: مبانی فقهی و حقوقی حبس
۲۳۹	گفتار یکم: ادله فقهی در باب جواز حبس مدیون
۲۴۱	بند یکم: روایات
۲۴۴	بند دوم: آرای فقها
۲۵۸	گفتار دوم: مشروعیت حبس در فقه اسلامی
۲۶۱	گفتار سوم: اهداف حبس
۲۶۱	بند یکم: طرد متعدد
۲۶۲	بند دوم: عبرت آموزی و بازدارندگی
۲۶۲	بند سوم: ارعاب
۲۶۳	گفتار چهارم: معایب و محاسن حبس متعهد
۲۶۳	بند یکم: معایب
۲۶۴	بند دوم: محاسن
۲۶۴	الف) اطمینان در وصول محکوم به یا موضوع تعهد
۲۶۵	ب) رهایی محکوم علیه از بلا تکلیفی
۲۶۶	ج) تعدیل در حبس بدل از جزای نقدی
۲۶۶	مبحث سوم: وضعیت حقوقی حبس در نظام حقوقی ایران
۲۶۶	گفتار یکم: قبل از پیروزی انقلاب اسلامی
۲۶۶	بند یکم: قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی
۲۶۷	بند دوم: قانون تسریع محاکمات
۲۶۹	بند سوم: قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۵۱
۲۶۹	بند چهارم: قانون منع توقیف اشخاص مصوب ۱۳۵۲
۲۷۱	بند پنجم: قانون اجرای احکام مدنی
۲۷۲	گفتار دوم: بعد از پیروزی انقلاب اسلامی
۲۷۲	بند یکم: قوانین مالیاتی
۲۷۴	بند دوم: قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۲
۲۷۵	بند سوم: قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۷۷
۲۸۱	بند چهارم: قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۹۴
۲۸۷	مبحث چهارم: بررسی تطبیقی
۲۸۷	گفتار یکم: تاریخچه حبس ممتنع
۲۸۹	گفتار دوم: حقوق انگلیس

۲۹۰	 گفتار سوم: حقوق آلمان
۲۹۱	 نتیجه گیری
۲۹۳	 فهرست منابع

www.ketab.ir

مقدمه

در نظام‌های رومی-ژرمنی طریق اولیه جبرانی نقض قرارداد، اجرای عین تعهد بوده و جبران خسارت به عنوان طریق ثانوی مد نظر قرار می‌گیرد. لیکن در نظام کامن‌لا، طریق اولیه جبرانی، مطالبه خسارت می‌باشد و اجرای عین تعهد محدود به شرایط خاصی است.^۱ در نظام حقوقی ایران بر اساس پیشینه فقهی و حقوقی (مواد ۲۳۷ الی ۲۳۹ از قانون مدنی)، وقتی قراردادی منعقد می‌گردد، طرفین برای نیل به مقصود خویش، باید در مقام ایسای تعهدات خود برآیند و اگر طرفی از انجام تعهد خود سر باز زد، مطابق توافق انجام شده و یا بر اثر نیروی الزام‌آور ناشی از قانون، اجبار می‌گردد تا عین تعهد را انجام دهد. حتی می‌توان پا را فراتر نهاد و بر اساس اجازه حاکم، متعهد له خود مستقیماً یا از طریق شخص ثالثی اقدام به انجام تعهد نماید و هزینه‌های آن به قهر از متعهد گرفته شود.^۲ این مکانیزم به نظریه اجرای اجباری عین تعهد مشهور است که تمام هم آن، دستیابی طرفین عقد به آنچه که حین عقد بر آن توافق نموده‌اند، می‌باشد. اجرای عین تعهد، اثر مستقیم اصل لزوم وفای به عقد در این نظریه است.

یکی از پرسش‌های اساسی در خصوص اجرای عین تعهد این است که اگر متعهد به تعهد خود عمل ننماید در صدد اجبار وی به انجام عین تعهد بر ایم، چه تضمینات و روش‌هایی برای اجرای اجباری قرارداد وجود دارد؟ به عبارت دیگر، چگونه می‌توان پشتوانه و روشی برای اجرای اجباری قرارداد ایجاد نمود؟ با یک نگاه کلی به نظام‌های حقوقی مختلف، می‌توان این روش‌ها را به دو دسته تقسیم نمود. برخی از این روش‌ها به طور مستقیم منتهی به اجرای قهری عین تعهد می‌شوند. روش‌هایی نظیر توقیف اموال، انجام عین تعهد توسط متعهدله یا ثالث به اذن حاکم و با هزینه متعهد، انجام عین تعهد توسط حاکم به نمایندگی از متعهد و بطلان عمل حقوقی از این دسته می‌باشند. در مقابل، گاهی قانونگذار راهکارهایی را پیش‌بینی می‌کند که به کارگیری آنها، هر چند مستقیماً منتهی به اجرای اجباری عین تعهد توسط متعهد نمی‌شود، لیکن متعهد را ناگزیر

^۱ - شهیدی، مهدی، آثار قراردادها و تعهدات، ش. ۱۰۲ و کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادها، ج. ۴، ش. ۴۴۵.

^۲ - کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ج. ۳، ص ۲۲۶ و شهیدی، مهدی، سقوط تعهدات، ص ۱۰۰ الی ۱۰۹ و امامی، سید حسن، حقوق مدنی، ج. ۱، ص ۴۵۹ و عدل، منصور السلطنه، حقوق مدنی، ص. ۲۷۱.

می‌نماید تا جهت رفع یا دفع آثار به کارگیری این روش‌ها نسبت به وی، مبادرت به اجرای عین تعهد کند. مهمترین این روش‌ها که عمدتاً از حقوق کیفری الهام گرفته شده‌اند عبارتند از: جریمه مالی متعهد، حبس (زندانی کردن) متعهد و محرومیت وی از برخی حقوق اجتماعی. در پژوهش حاضر در صدد آن هستیم تا راهکارها و شیوه‌های مزبور را مورد بررسی قرار دهیم. به این منظور، علاوه بر بررسی نظام حقوقی ایران، جهت فهم بهتر موضوع و آشنایی با پیشرفت‌های اخیر، نظام حقوقی آلمان به عنوان یکی از پیشرفته‌ترین نظام‌های حقوقی تابع سیستم رومی-ژرمنی و نظام حقوقی انگلستان به عنوان سردمدار نظام حقوق کامن‌لا مطالعه خواهد شد. در نظام حقوقی ایران نیز ضمن بررسی و تدقیق در مقررات موضوعه سابق و کنونی، موضوع از منظر فقه امامیه نیز مورد بحث قرار خواهد گرفت تا موضع حقوق ایران به طور کامل روشن شود.

در خصوص پیشینه پژوهش حاضر باید بیان نمود که، مطالعه ژرف پیرامون تاریخ حقوق قراردادها و پیمایش مراحل تکوین آن تا به امروز که مرحله شکوفایی اقتصاد و تجارت آزاد جهانی است گواه بر این است که وقتی دو نفر تعهد می‌کنند تا دو عوض را در اختیار یکدیگر قرار دهند و یا یکی در برابر اخذ مبلغی تعهد به انجام کاری می‌کند، دو عوض و یا دو تعهد در برابر یکدیگر است و نقض هریک از آن دو سبب می‌شود که ذیحق با هر وسیله ممکن ولو با توسل به قوه قهریه عمومی، مطلوب و عوض خویش را به دست آورد و عهده‌شکن را به سزای عمل ناپسندش برساند و این امر یا مبتنی بر توافق اراده دو طرف است و یا براساس قواعد اخلاقی و مذهبی و یا بر اساس قواعد الزام‌آور تضمین‌کننده نظم عمومی جامعه^۱ ... بنابراین دیدگاه حاکم این بود که ناقض قرارداد، فردی متخلف است و متعهدله فردی متضرر و بازمانده از مطلوب خویش، لذا اندیشه شد تا هم متخلف به سزای عملش رسیده و هم متعهدله به مقصود خود دست پیدا کند و جامعه نیز اطمینان لازم در استحکام قراردادها برسد. این اندیشه منجر به خلق نظریه اجرای اجباری عین تعهد^۲ گردید. درباره نیروی الزام‌آور عقد، سه نظریه حاکمیت اراده؛ قواعد اخلاقی و مذهبی، و الزامات اجتماعی ارایه شده است. براساس نظریه حاکمیت اراده، اجرای عین

^۱ - کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ج ۲، ص ۲۵۶ به بعد.

^۲ - همان، ص ۳۶ به بعد.

تعهد، خواست اولی و اصلی طرفین عقد است، چراکه اگر چنین نبود، ورود به انعقاد این چنین قراردادی عاقلانه نبود. مطابق نظریه قواعد اخلاقی و مذهبی، آنچه به طور مسلم از سوی وجدان آدمی و خلاق و مذهب، وفای به عهد محسوب می شود، اجرای عین تعهد است و نه بیشتر و یا کمتر، هرچند که این گونه وفای به عهد به ضرر متعهدله باشد. طبق نظریه الزامات اجتماعی اجرای عین تعهد لازمه این نظریه است چرا که قواعد و مقررات ناشی از ضرورت های اجتماعی آن را اقتضاء دارد. براساس این ایده به هر طریق ممکن قانون نه تنها دسترسی متعهدله را به عین تعهد تضمین می نماید، بلکه طرفین را ملزم می نماید تا امکان دستیابی به اجرای عین تعهد وجود دارد باید به آن گردن نهند.^۱ هریک از این سه نظریه، دارای آثار مهمی است که بر حقوق قراردادها در اکثر نظام های حقوقی اثر گذاشته است. لیکن باید اذعان کرد که در روابط قراردادی جهان اقتصادی امروز، هیچ یک از این نظریات به تنهایی نمی تواند مبنای لزوم و التزام ناشی از قرارداد باشد. به نظر می رسد هر کدام از این مبانی در به وجود آوردن آن سهمی درخور توجه دارند و مبنای اصل لزوم وفای به عقد، آمیزش از اصل حاکمیت اراده، قواعد اخلاقی و الزامات اجتماعی است. دلیل این امر هم بنای عقلاء و خرد جمعی بشری است که بعد از فرایندی طولانی به آن رسیده است. مطابق قواعد حقوق اسلامی، متعهد باید به تعهد خود وفا نموده و هیچ گاه نمی تواند بدون جهت آن را فسخ کند. برای صحت و لزوم عقد به چند دلیل استناد شده که از همه معروف تر آیه اول از سوره مائده (اوفوا بالعقود) است. بدیهی است «العقود» به عقود مصطلح اختصاص ندارد، بلکه مطلق تعهدات. شامل می گردد. از این رو لفظ مزبور همه تعهدات، حتی تعهدات ضمن عقد، تعهدات یک طرفه (ایقاعات) و تعهدات در برابر خداوند (نذر و شبه نذر) را نیز در بر می گیرد.

اعمال نظریه اجرای اجباری تعهد در مواد ۲۳۷ الی ۲۳۹ قانون مدنی ایران قابل مشاهده است. در این نظریه اراده به عنوان یک ابزار مفید اجتماعی تحت نظارت قانون پذیرفته شده است.^۲ براین اساس، در راستای حفظ حقوق متعهدله و جهت نیل به مقصود نهایی طرفین در

^۱ - همان

^۲ - کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ج ۳، ۲۳۹ و صفایی، سید حسین، قواعد عمومی قراردادها، نشر میزان، ۱۳۸۴، ص. ۱۵۵.

عقد، می‌بایست ضوابط حاکم بر چگونگی اجرای عین تعهد را دریافت. این مکانیزم در قالب تضمینات اجرای اجباری تعهد مشهود است. از تألیفاتی که در آن به روش‌های اجرای اجباری اشاره گردیده، جلد چهارم از کتاب قواعد عمومی قراردادها اثر ارزشمند استاد دکتر ناصر کاتوزیان می‌باشد. این استاد گرانقدر در اثر خویش به طور موجز و مختصر به بقاء جرمه اجبار با وصف منسوخ شدن ماده متعلقه و همچنین حبس متعهد مستنکف اشاره نموده‌اند. همچنین رساله دکتری آقای بهزاد پور سید، با عنوان اجبار به انجام عین تعهد در حقوق تجارت بین‌الملل، که در سال ۱۳۷۸ در دانشگاه تربیت مدرس دفاع شده، از این حیث قابل توجه می‌باشد. به طور کلی اغلب نوشتارهای موجود «اعم از، کتب، مقالات و پایان نامه‌ها»، یا پیرامون حقوق مکتسبه متعهدله در صورت عدم اجرای تعهد و آثار آن می‌باشد و یا اینکه مربوط به طرق جبرانی نقض قرارداد (اجرای اجباری، فسخ و خسارت) و تقدم و تأخیر هر یک بر دیگری می‌باشد.^۱ لیکن با بررسی انجام شده، مشخص گردید که موضوع تضمینات اجرای اجباری تعهد تا کنون به طور مستقل موضوع پژوهش قرار نگرفته و نظر به ضرورت انجام چنین پژوهشی به منظور شناخت رویکرد نظام‌های حقوقی مختلف در حمایت از اجرای اجباری عین تعهد، در پژوهش حاضر در صدد آنیم تا از طریق مطالعه تطبیقی به بررسی و مطالعه این روش‌ها در نظام حقوقی ایران و سایر نظام‌های حقوقی بپردازیم.

سئوالات اصلی پژوهش عبارتند از:

- ۱- آیا به کارگیری روش‌ها و تضمینات اجرای اجباری قرارداد منوط به تحصیل رأی یا کسب اجازه از دادگاه می‌باشد؟
- ۲- تفاوت «جرمه اجبار» با تأسیسات مشابه نظیر وجه التزام، دیه، خسارت تنبیهی و نظایر آن چیست؟
- ۳- آیا در نظام حقوقی ایران جرمه اجبار به عنوان یکی از روش‌ها و تضمینات اجرای اجباری تعهد پذیرفته شده است؟

^۱ - کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادها، ج ۴، ص. ۲۵ به بعد و شهیدی، مهدی، آثار قراردادها و تعهدات، ص. ۴۴ به بعد و محقق داماد، قواعد فقه (بخش مدنی)، ص. ۳۲ به بعد.

۴- موضع نظام‌های حقوقی آلمان و انگلستان، در خصوص روش‌های مستقیم و غیرمستقیم اجرای اجباری تعهد چیست؟

۵- مزایا و معایب مترتب بر به کارگیری روش‌ها و تضمینات اجرای اجباری عین تعهد چیست؟

جهت نیل به پاسخ پرسش‌های یاد شده، اهداف ذیل را دنبال می‌کنیم:

۱- بررسی مبانی نظریه اجرای اجباری قرارداد؛

۲- بررسی روش‌های اجرای اجباری قرارداد در نظام‌های حقوقی آلمان و انگلستان و تبیین قواعد عمومی آن؛

۳- تطبیق یافته‌های حاصل از بررسی نظام حقوقی آلمان و انگلستان با حقوق ایران و ارائه پیشنهاد جهت اصلاح مقررات.

قلمرو زمانی پژوهش، مقررات کنونی می‌باشد. البته در حقوق ایران، جهت فهم بهتر موضوع، گریزی به متون فقهی و سابقه تاریخی قانونگذاری خواهیم زد. از حیث قلمرو مکانی نیز، با عنایت به اینکه مطالعه به روش تطبیقی می‌باشد، علاوه بر نظام حقوقی ایران، نظام‌های حقوقی آلمان و انگلستان نیز مورد بررسی واقع می‌شود.

روش مطالعه از نوع تحلیلی - توصیفی می‌باشد، پژوهش حاضر هر دو جنبه بنیادین و کاربردی را داراست. این پژوهش از طریق کتابخانه ای انجام خواهد گرفت.

به منظور انجام پژوهش، موضوع را به عنوان کلی تقسیم می‌نماییم: در بخش یکم ضمن بیان کلیاتی از موضوع، روش‌های مستقیم اجرای اجبار تعهد را تبیین می‌کنیم. توقیف مال، اجرای تعهد توسط متعهد یا ثالث به اذن حاکم و با هزینه متعهد و سرانجام اجرای تعهد توسط حاکم به نمایندگی از متعهد مستتکف از اصلی‌ترین موضوعاتی هستند که در بخش یکم از آن سخن به میان خواهد آمد. در بخش دوم به روش‌های غیرمستقیم می‌پردازیم. جریمه مالی و حبس مهم‌ترین عناوین این بخش هستند. ضمن اینکه اشاره کوتاهی به برخی محرومیت‌های اجتماعی متعهد مستتکف خواهیم داشت و کارایی و اثر بخشی آن را بررسی می‌نماییم.